

פרנסה וכלכלה

הלועזי economy, ובמשמעות זו שימושה העיקרי. ממנה נוצר בעל המקצוע **פְּלַנְלָן** – מומחה בתורת הכלכלה, ואילו מן המשמעות העתיקה נוצר בעל המקצוע **פְּלַל** – מי שממונה על אספקת המזון והשירות הניתן לנוסעים בספינה או במטוס.

בספרות חז"ל מקבילים לפועל המקראי **פְּלַל** הפעלים **זן** ו**פרנס**. הפועל **זן** משמש כמתבקש בהקשרים של מזון, ואילו לפועל **פְּרַנַס** ולשם העצם **פְּרַנְס** יש גם משמעות כללית יותר של דאגה לצרכיו החומריים של האדם. בגלל השורש המרובע של **פְּרַנַס** מניחים שמקורו זר. אחת ההשערות קושרת אותו

לפועל היווני **pronoeo** המציין בין השאר אספקה. שם העצם היווני **pronoētēs**, הגזור מפועל זה, מציין 'אחראי, מנהל'. שימוש זה נשאל גם הוא לעברית, כגון במימרה: "אין מעמידין **פרנס** על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח [=תתגאה] דעתו עליו, אומרין לו: 'חזור לאחוריק!'" (בבלי יומא כב ע"ב).

כיום המילה **פְּרַנְסָה** מציינת בדרך כלל את שכר העבודה שמאפשר לספק את צורכי המחיה של האדם ובני ביתו, ומכאן גם הצירוף 'התפרנס בכבוד'.

הפעלים **פרנס** ו**כלכל** משמשים שניהם גם בהקשרים מופשטים. בתהלים קיב, ה נאמר: "טוב איש חוֹנֵן וּמְלִיץ, יְכַלֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט". על פי זה אנו אומרים שעלינו לכלכל את מעשינו, את צעדינו או את דברינו – כלומר לשקול אותם ולחשבם (ייתכן שבהקשר זה הפועל **פְּלַל** קשור למדידה). אולי מכאן צמחה גם המשמעות של יישוב קושי בטקסט, למשל כלכל או פרנס את דברי הגמרא.

נסיים בבקשה מתוך התפילה לימים נוראים על פי קטע גניזה: "בספר חיים ברכה ושלוש **פרנסה** ו**כלכלה** ישועה נחמה נזכר ונפקד ונכתב אנו וכל עמך ישראל לחיים" (ממאגרי המילון ההיסטורי).

בימים הנוראים אומרים בבתי הכנסת "אָבִינוּ מְלַנְנוּ קְתַבְנוּ בְּסֵפֶר פְּרַנְסָה וְכַלְכָּלָה". בבקשה זו המילים **פרנסה** ו**כלכלה** נרדפות זו לזו, אך בעברית של ימינו הן קיבלו בהקשרים רבים משמעויות שונות.

הפעלים **פרנס** ו**כלכל** מציינים שניהם הזנה ודאגה לצרכים החומריים. את הפועל **פְּלַל** אנו פוגשים במקרא, למשל בתיאור הצלת הנביאים מפני איזבל: "וַיִּקַּח עֲבָדֵיהּ מֵאָה נְבָאִים וַיִּחְבְּיָאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה וְכַלְכָּלֵם לֶחֶם וּמַיִם" (מלכים א יח, ד). אך פועל זה משמש גם בהקשרים אחרים לגמרי.

לאחר השלמת בניין המקדש אמר שלמה בתפילתו: "כִּי הָאֱמָנָם יֵשֵׁב אֲלֵהֶם עַל הָאָרֶץ? הֲנָה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ" (מלכים א ח, כז). כאן ובמקומות נוספים הפועל **פְּלַל** מציין הִכָּלָה, החזקה ונשיאה בדומה לפועל **הִכִּיל**, ואמנם החוקרים קושרים גם אותו לשורש כו"ל. מכאן אולי המילה **פְּלַלְיָה** בלשון חכמים במשמעות כלי קיבול, סל המכיל פרות, כגון "המנח כ**לכלה** תחת הגפן בשעה שהוא בוצר – הרי זה גוזל את העניים" (משנה פאה ז, ג).

ומניין צמחה משמעות ההזנה והדאגה לצרכים החומריים? לדעת

רד"ק משמעות זו קשורה למדידה, משמעות הקיימת בשורש כו"ל בעברית ובלשונות שמיות נוספות: "לספק הצורך כמדת כל אחד ואחד" (ספר השרשים, שורש כול). מכל מקום גם מן המשמעות של החזקה ונשיאה יכולה לצמוח המשמעות המושאלת: אחריות למישהו, דאגה לו ותמיכה בו.

פְּלַלְיָה היא אפוא אספקת הצרכים הנדרשים למחיה. כך היא מוכרת בברכה "בְּרוּךְ אַתָּה ה'... עַל הַמְּחִיָּה וְעַל הַפְּלַלְיָה וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה...", ובמובן זה היא יכולה לשמש גם בימינו, לדוגמה 'אחריות לכלכלת הילדים'. לצד משמעות זו קיבלה בימינו המילה **כלכלה** משמעות של תחום ומדע במקביל למונח

